

Ωδή στο Μάρτη των παιδιών και των χελιδονιών «Ο Μάρτης έχει τ' όνομα κι ο Απρίλης τα λουλούδια»

της συγγραφέως Ελένης Σαραντίτη

«Όπου 'χει κόρην ακριβή του Μάρτη ο ήλιος μην τη δει...» ψιθύριζε σαν ξόρκι η γιαγιά μου η Μαριώ και μου περνούσε κατανυκτικά στον δεξή καρπό το βραχιολάκι, τον γνωστό «μάρτη». Νήμα κόκκινο και λευκό, επιδέξια πλεγμένο, λεπτό, ίσα να ξεχωρίζει στο ντελικάτο, παιδικό χέρι, το ακόμη κλωμό από τα ζεστά μακρυμάνικα του χειμώνα. «Άντε, και σε χρόνους πολλούς, κυρά μου!» πρόσθετε φιλώντας τις άκρες των μαλλιών μου. Για τα αγόρια της οικογένειας δεν ετοιμάζε μάρτη, όμως αρκετά παιδιά της γειτονιάς, μικρά το πλείστον, φορούσαν μάρτη -δαχτυλίδι. Στον παράμεσο του αριστερού τους χεριού.

Ότι -ισχυρίζονταν- ο ήλιος του Μάρτη σηκώνεται φουριόζος και πάμφωτος τα πρωινά και όσο περνά η ώρα γίνεται καυτερός και μέχρι το μεσημέρι σ' έχει ξεροτηγανίσει. Ιδίως αν είσαι κόρη «ακριβή». Μα όλες οι κόρες εκεί, στον Νότο της Λακωνίας, θεωρούνταν όχι ακριβές, πολύτιμες. Από χρόνους πανάρχαιους. Αυτές κρατούσαν σπίτι κι οικογένεια, χτήματα και ζωντανά είτε σε πολέμους απουσίαζαν οι άνδρες είτε όργωναν ασταμάτητα τους δρόμους της θάλασσας. Επομένως έπρεπε να προσέχτούν. Πόσω μάλλον η αφεντιά μου που ήμουν η μόνη κοπέλα ανάμεσα σε πέντε αγόρια. Βέβαια, έχω να πω, ότι αμφιβάλλω για την αποτελεσματικότητα ή τις θαυματουργικές ικανότητες του βραχιολιού διότι αν με παρατηρούσες τέλος Μάρτη δεν θα με ξεχώριζες από μαυροτσούκαλο. Ε, καλά, έτσι που τριγυρούσα ολημέρα σαν το τσακάλι τ' Αυγούστου, τι θα μπορούσε κανείς να περιμένει...

Την ασπροκόκκινη κλωστούλα του μάρτη, το τελευταίο δειλινό του μήνα την πετούσαμε στα κεραμίδια ή την κρεμούσαμε στα κλαδιά της λεμονιάς ή της τριανταφυλλιάς του κήπου μας να τη βρουν με το χάρμα τα χελιδόνια και να την πάρουν μαζί στα ανοιχτά και άγνωστα πετάγματά τους. * Αναντίρητα -λέω τώρα- φαίνεται πως τότε, αλλά και παλαιότερα, για τους ανθρώπους της υπαίθρου ο Μάρτης ήταν ο πιο ευπρόσδεκτος από τους μήνες. Μάλιστα στην ελληνική λαϊκή αντίληψη είναι μήνας σπουδαίος και εντυπωσιακός, είτε γιατί αρχίζει η καλοκαιρινή περίοδος «Από Μάρτη καλοκαίρι κι από Αυγουστο χειμώνα», είτε γιατί τα

απογεύματα τανύζονται, μακραίνουν οι ώρες, το φως κρέμεται σαν κρεμκουρτίνα από τουλπάνι, οι φρέζιες γεμίζουν χρώμα κι άρωμα τις αυλές και τις αισθήσεις μας, ζεσταίνει γλυκά ο καιρός, οι ενήλικες καταπιάνονται με του κόσμου τις γεωργικές εργασίες, αλαφραίνει ο αέρας, ακόμη και η βροχή φαίνεται πιο διάφανη ενώ χιλιάδες αγριολούλουδα φυτρώνουν, ακόμη και μέσα από τις πλάκες των πεζοδρομίων. Άσε τους λόφους γύρω που γίνονται όλοι ποικιλόχρωμοι σαν τα υφάσματα τα εμπριμέ, με τη διαφορά ότι αυτοί μοσχοβολούν ενώ τα υφάσματα μυρίζουν μια ανεπαίσθητη κόλλα.

«Μάρτης έβρεχε και θεριστής εκαίροντα» έλεγαν στις γειτονιές, και ξάφνου, και εντελώς συμπτωματικά, έπιανε μια καϊδευτική βροχούλα. Ή «Ο Μάρτης ο πεντάγνωμος πέντε φορές εχιόνισε και πάλι το μετάνιωσε που δεν εξαναχιόνισε» άκουγες αποβραδís, και το πρωί έβλεπες τα ζουμπούλια και τα μανουσάκια της αυλής πασπαλισμένα με απαλότατο, σχεδόν ζαχαρένιο χιόνι.

Αλλά ο Μάρτης, από την αρχαιότητα, μπορεί και από χρόνους χαμένους πια, και από ομάδες ανθρώπων που έσβησαν σαν να μην υπήρξαν, θεωρήθηκε ο μήνας όχι των προαγγέλων, αλλά των αγγέλων της άνοιξης, των χελιδονιών. Που, εκ των πραγμάτων, γίνονται γειτονάκια μα καθόλου φιλαράκια με τα σπουργίτια, τις κούκλες μα κλέφτρες κίσσες, τις γαλαζοπαπαδίτσες, τους βασιλίσκους, τις σταχτάρες που μερικοί τις καλούν πετροχελιδόνα, με καλόγερους και κότσυφες, και κιτρινοσουσουράδες. Τα χελιδόνια, όμως, Χριστέ μου, τα χελιδόνια! Άλλου κόσμου αυτά.

Τα σπιτοχελιδόνα ή αλλιώς λευκοχελιδόνα. Τα σταυλοχελιδόνα. Τα δεντροχελιδόνα. Τα νεροχελιδόνα. Ορμούσαν και ο αέρας ζαλιζόταν. Σπάθιζαν με τα φτερά τους την ασυννέφιαστη μέρα κι αυτή, από τη χαρά της, ευωδίαζε διπλά. Τα τιτιβίσματά τους ακούγονταν σαν κραυγούλες ευχαριστημένου χορτάτου βρέφους, οι κοφτές σίγουρες κινήσεις τους ήταν γεμάτες χαρά και χάρη, αχ, τα χελιδόνια. Με ξετρέλαιναν τότε. Μα ακόμη και σήμερα, κάποια πρωινά, η σκέψη τους γλυκά με ταράζει.

Στον κήπο μας, στο σπίτι και στο χτήμα μας, είχαν δείξει παλαιόθεν την προτί-

μσή τους χτίζοντας εκεί τις πήλινες φωλιές τους. Μάλιστα τα σταυλοχελιδόνα που αρέσκονται να χτίζουν τα κονάκια τους σε στεγασμένους χώρους, ακόμη και στο εσωτερικό δωματίων, είχαν φτιάξει δυο στο κατώγι του σπιτιού μας ενώ στην αποθήκη του περιβολιού υπήρχαν άλλες τρεις λεπταίσθητες σαν ύφασμα μπροκάρ. Συμμετρικές. Ανθεκτικές. Τόσο στέρεες που μερικές υπάρχουν ακόμη, κι ας έχουν αναχωρήσει προ πολλού οι άνθρωποι που τις φρόντιζαν και τις σέβονταν. Α, είναι μεγάλη καλοτυχιά, πιστευόταν, να χτίζουν τις φωλιές τους τα χελιδόνια στο σπιτικό σου. Το οποίο τα ανοιξιότικα αγγελοΰδια τιμούν, θυμούνται και πάντοτε επιστρέφουν σ' αυτό. Οι νοικοκυραίοι, στα μέρη μας τουλάχιστον, προσέχουν τις φωλιές τους σαν τα μάτια τους, απομακρύνουν δε όσο μπορούν τα σπουργίτια που τις καλοκαιτάζουν ή τις πλησιάζουν προσεκτικά, έτοιμα να κάνουν κατάληψη, τα αποπαίρνουν με αγριοφωνάρες και τελετουργικές χειρονομίες, έτσι ώστε όταν με το καλό επιστρέψουν οι ένοικοί τους να τις βρουν ανέγγιχτες. Και απείραχτες.

Το παράξενο με τα χελιδόνια είναι ότι ενώ αναχωρούν σε πολυπληθή σμήνη, γυρνούν πάντοτε μοναχά τους αραιότατα, και με το ταίρι τους.

Πάντως στη Λακωνία, παλαιόθεν, όταν πλησίαζαν οι μέρες της επιστροφής τους, ανοίγαμε, όσο ο καιρός το επέτρεπε βέβαια, την πόρτα και το παράθυρο της μεγάλης σάλας. Για το καλωσόρισμα. Εκείνα έμπαιναν μέσα, έκαναν μερικούς αναγνωριστικούς κύκλους επιθεωρώντας όλες τις κάμαρες, τάραζαν τα κορμάκια τους με μερικά ευτυχισμένα και παρατεταμένα όσο και επιτόπια φτερουγίσματα, κεληδοΰσαν φάλτσα και κομμάτι αυταρχικά, μια ιδέα κατακτητικά, κι έπειτα, γραμμή στις φωλιές τους.

Η γιαγιά Μαριώ, α, δεν ξεχνώ, ετούτες τις ωραίες και ιερές στιγμές, γονάτιζε και σταυροκοπιόταν. «Εις έτη πολλά. Με υγεία. Να δώσει η άγια-Τριάδα να τα ξαναδεχτούμε όλοι μας. Γεροί...» ευχόταν ενώ το πρόσωπό της έλαμπε από ευδαιμονία ανάμικτη με ταπεινοφροσύνη.

Αλλά εγώ, ήδη φτερούγιζα. Αισθανόμουν εν μέρει σαν χελιδόνα. Απ' τη χαρά. Την επαύριο, παρέα με παιδιά από την συνοικία της Ποταμιάς, θα έπαιρνα μέρος στα «χελιδονίσματα». Ήδη από

την προηγούμενη είχαμε ετοιμάσει την «χελιδόνα», ένα ξύλινο μάλλον άτεχνο ομοίωμα πουλιού, το είχαμε στολίσει με φύλλα κισσού, σύμβολο της βλάστησης, είχαμε προσθέσει ζουμπούλια και ερυθρές τουλίπες, τις γνωστές καστανιόλες, ακόμη είχαμε κρεμάσει κουδουνάκια και καρτάκια πολύχρωμα γκοφρέ ή περιτυλίγματα από καραμέλες «τσάρλεστον». Θα φέρναμε βόλτα όλες τις γειτονιές της Νεάπολης. Ίσως ξεβγαίναμε και μέχρι τους οικισμούς του Κάμπου. Θα φορούσα το καινούργιο λιλά πλεχτό μπλουζάκι μου με τις παπαρούνες στο ντεκολτέ. Θα βαστούσα τουλίπες κόκκινες, αιμάτινες, με γερμένα κάπως τα κεφαλάκια. Θα καμάρωνα τον μπό μου στο δεξιό χέρι. Και τα σχολιανά μου παπούτσια. Θα τραγουδούσα. Δυνατά, για να μ' ακούσουν οι νοικοκυρές μα και τα μικρά παιδιά που τσαλαβουτούν παίζοντας στα ρυάκια ή στην αποβάθρα, ν' ακούσουν ναύτες και ψαράδες και καφενόβιοι, να με αφουγκραστούν οι σκαφτιάδες και τα νιόφερτα χελιδόνια, να ευχαριστηθεί κι ο κούκος ο γλυκολάλητος που ό,τι θα φτάνει από τα ξένα:

*Χελιδόνιν έρχεται,
θάλασσαν απέρασε
τη φωλιά θεμέλιωσε, κάθισε και λάλησε
Μάρτη, Μάρτη χιονερέ*

*και Φλεβάρη βροχερέ,
ο Απρίλης ο γλυκύς
έφτασε δεν ειν' μακρύς
Ήρθε πάλι η χελιδόνα,
Ήρθε πάλι η Μελιδόνα
Απ' τη θάλασσα μακριά
Και μας έφερε καλά
τη δροσιά και τη χαρά
και τα κόκκινα αυγά!*

Ό,τι μας φίλευαν το αφιερώναμε στην εκκλησία. Για τους ζορισμένους και τους ξενομερίτες. Σ' εμάς έφθανε και περίσσευε η χαρά της χρυσοντυμένης και πλουμιστής άνοιξης. Και του χρόνου!!!

* Ο «Μάρτης» είναι ένα πανάρχαιο έθιμο. Πιστεύεται ότι έχει τις ρίζες του στην αρχαία Ελλάδα, και μάλιστα στα Ελευσίνια Μυστήρια. Οι μύστες των Ελευσινίων Μυστηρίων, έδεναν μια κλωστή, την «Κρόκη», στο δεξί τους χέρι και στο αριστερό τους πόδι. Οι Βυζαντινοί πίστευαν ότι η άσπρη κλωστή συμβολίζει το πρωινό φως ενώ η κόκκινη το μεσημεριό καύμα.